

2023, 10(2): 384-404

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2023.2.384-404>

Makaleler (Tema)

ANTALYA-ELMALI BÖLGESİNDE DEFİNECİ OKÜLTİZMİ VE SPİRİTÜELLEŞME ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ANALİZ¹

Osman Özarlan²

Öz

Arkeoloji, antik dünyayı, ikonografi, nümizmatik, semiyografi, paleografi ve sosyal-fiziksel antropoloji aracılığıyla anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır. Defineciler ise arkeolojik kalıntılarla, kenz-ül havas metinlerinden çıkmış arketipik hikâyeler; kalıntılardaki iz-işaretleri hazinenin kriptosu olarak gören folklorik bir semiyografi ile ilişkilendirir. Arkeologların ve definecilerin bilgiyi üretme biçimlerindeki bu temel farklılık, bu çalışmanın sahasının yapıldığı Elmalı bölgesinde de gözlemlenir. Bu çalışmanın konusu, definecilik ve definecilik etrafında dönen okült faaliyetlerle uğraşanların dünyayı anlamlandırma ve yorumlama biçimleridir.

¹ Bu makalenin ortaya çıkmasında önemli katkıları olan Prof.Dr.Müzeyyen Aytül Kasapoğlu, Doç.Dr. Salih Gökhan Tiryaki, Dr. Selda Baybo ve Seyhan Akgül Özarlan'a teşekkür ederim.

² **Osman Özarlan**, Dr.Öğretim Üyesi, Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, osmanoazarlan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6073-3140

Makale Geliş Tarihi: 15.09.2023 | Makale Kabul Tarihi: 16.12.2023

© **Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2023**. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanmıştır.

Bu çalışmada, tarihsel ve sosyal bir takım süreçlerin sonucunda inşa edilen senkretik katmanların aslında bir tür defineci okültizmi olduğu, bu okültizmin yalnızca tarihsel, dini ve yerel folklorik kaynaklar aracılığı ile değil, sosyal medya aracılığıyla da iyice eklektik hale getirildiği anlatılmaya çalışılıyor. Elmalı bölgesindeki definecilik faaliyetleri hakkındaki bu çalışma, bölgede 2018 yılından beri yürütülen arkeolojik yüzey araştırmalarının bir parçasıdır. Çalışma niteliksel araştırma yöntemiyle, mülakat, katılımcı gözlem, etnografi ve yüzey araştırması teknikleriyle gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Antalya-Elmalı, define, okültizm, ezoterizm, tılsım, büyü

A SOCIOLOGICAL ANALYSIS ON TREASURE-HUNTING OCCULTISM AND SPIRITUALISM IN ANTALYA-ELMALI

Abstract

Archaeology aims to understand and make sense of the ancient world through iconography, numismatics, semiography, paleography, and social-physical anthropology. Treasure hunters, on the other hand, relate to archaeological remains through archetypal stories derived from kenz-ul havas texts and a folkloric semiography that sees the trace-signs in the remains as the cryptos of the treasure. This fundamental difference in how archaeologists and treasure hunters produce knowledge is also observed in the Elmalı region, the site of this study. The subject of this study is how treasure hunters and those engaged in occult activities revolving around treasure hunting make sense of and interpret the world. This study tries to explain that the syncretic layers constructed as a result of several historical and social processes are a kind of treasure-hunting occultism and that this occultism has become more eclectic not only through historical, religious, and local folkloric sources but also through social media. This study on treasure-hunting activities in the Elmalı region is part of the archaeological surveys conducted in the region since 2018, and it is based on qualitative research using interviews, participant observation, ethnography, and survey techniques.

Keywords: Elmalı-Antalya, treasure-hunting, occultism, esotericism, talisman, magic

Giriş

“2020 yılında kültür ve tabiat varlıkları kaçakçılığına yönelik 707 operasyon yapıldı. Operasyonlarda bin 260 şüpheli hakkında yasal işlem başlatıldı ve 132 bin 371 adet tarihi eser ele geçirildi. 2016 yılından bu yana olay ve şüpheli sayılarında yüzde 100 civarında bir artış söz konusu. 2020 yılında yapılan bir operasyonda tam 66 bin 781 tarihi eserin ele geçirilmesiyle, tek seferde en çok sayıda tarihi eser yakalama rekoru kırıldı.” (Akiş, 2022)

2016 ile 2020 yılları arasında gerçekleşen defnecilik faaliyetlerinin artışındaki sıçramayı anlatan bu haber, defnecilik faaliyetlerinin devam eden büyümesi hakkında net bir fikir vermektedir. Bu haberde bahsedilen ve ele geçirilen eserlerin dışında, kimler tarafından yapıldığı bilinmeyen yalnızca çukurları görülen binlerce kazıda, neler çıktığı ise tam olarak bilinmemektedir. Kayalardaki rölyefler, mezar yerleri ve ören yerleri defneciler tarafından tahrip edilmektedir. Böylelikle Anadolu'nun binlerce yıllık kültürü de tahrip edilmekte ya da yurt dışına kaçırılarak büyük bir erozyona tabi tutulmaktadır. Bu genel tahribata karşılık, adliye ve kolluk güçlerinin içinde bulunduğu handikaplar bir kenara, sosyal bilimlerde define-fal-büyü-muska arasındaki ilişkiye ilişkin birkaç istisnayı saymazsak, (Karataş, 2021; Bakı, 2021; Şükrü, 2019; Pulhan, 2001) bilimsel çalışma neredeyse yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla, bu çalışmanın öncelikli hedefi, bu alandaki boşluğa dikkat çekmek, defnecilerin motivasyonlarını ve mental dünyalarını sosyolojik olarak analiz etmeye çalışmaktır.

Defnecilik faaliyeti yalnızca basit bir hazine arama faaliyeti değildir. Bunun da ötesinde, Türkiye'nin güneybatısındaki palimsetik kültür katmanlarının, senkretik inşasının bugünün insanı tarafından anlamlandırılması çabasıdır. Dolayısıyla, defnecilik yerel folklor, evrensel mitolojik öğeler, senkretik dinsel katmanlar arasında kendine has bir semiyografi ve bu semiyografiden tezahür etmiş bir epistemoloji olarak görülebilir. Bu bilme ve anlama çabasını, muskacılık, cincilik, büyücülük diyerek tanımlamak eksik kalacaktır. Zira, defnecilik fal, büyü, muska, tılsım, mitolojik söylenceler, dinsel inanışların iç içe geçtiği bir tür okültizmdir. Okültizm bilindiği üzere, bir şeyleri genelde onun maddi varlığını değiştirerek başka bir forma sokup değiştirme, gizleme, bu işlemi ritüelistik şifrelemedir (Dell, 2016). Tüm bu okült faaliyetler değişik dinler ve tarihsel zamanlarda farklı biçimlerde adlandırılrsa da, kabaca gizleme, şifreleme ve gizli olanın şifresini kırıp aslına döndürme olarak görülebilir. Bu bakımdan, okültizm, kenz-ül havas, kabala, simyacılık, hurufilik, pagan ezoterizm, astroloji gibi karanlık sanatların tamamını ve bunların genellikle senkretik uygulamalarını (Çiftçi, 2017) kapsayan bir başlıktır.

Elmalı³ yüzey araştırmalarında, bu senkretik katmanların tümüyle, çok değişik biçimlerde karşılaştık. Fakat burada, bu okült faaliyet ve ezoterizm, tamamlayıcı bir tür defineci ritüeline dönmüş gibi görünüyor. Bütün defineciler bir şekilde arkeoloji, tarih, semiyografi ve ikonografi öğrenmeye çalışıyorlar, hatta bu alandaki bilgileri kimi zaman şaşırtıcı düzeyde olabiliyor. Fakat bu okült faaliyetler, Malinovski'nin (2022) büyü ile bilim arasında olduğunu iddia ettiği ilişkiye benzer bir şekilde, burada da tamamlayıcı bir işleve sahip. Dolayısıyla, bu çalışmanın ilk problemiği, Elmalı bölgesinde defineci okültizmini inşa eden senkretik katmanları belirlemek, ikinci problemiği ise bu senkretizmin inşa ettiği ezoterizm ve okültizmin tamamlayıcı işlevlerini anlamaya çalışmaktır.

Tüm bu okült epistemolojisinin elbette yerel folklor, yerel dini motifler ve yerel mitolojik katmanlar ile yakından alâkası var. Fakat bunun da ötesinde, bu katmanları birbirine katıştıran, bir tür yankı odasına dönüştüren daha büyük etkenler var. Defineci hikâyelerinin yankı odası oluşturmasında, sosyal medya çok önemli. Fakat, bu yankı odası ve buradaki okültizmin anlatı kalıplarının akışları, onları yönlendirip manipüle eden, kendisini define piyasasında monopoli haline getirmeye çalışan, define Youtuberları ve dedektör fenomenleri tarafından kontrol ediliyor. Bu fenomenler, yazdıkları kitaplarla, yaptıkları yayınlarla, yönettikleri Facebook, Telegram sayfaları ve web siteleriyle yerel defineci okültizmi ile global piyasanın buluşmasını, defineci folklorunun daha da ezoterikleştirilerek, okült haline gelmesini sağlıyorlar. Meselenin iktisadi boyutları ve kültürel talan bir kenara, zira bu başka bir çalışmanın konusu, en azından definecilik anlatısında monopoli olmaya çalışan bu insanların kullandıkları mekanizma, yani anlatıları kontrol altında tutarak, defineci okültizmde monopoli oluşturma çabası, bu çalışmanın üçüncü tartışma konusu olacak.

Resim 1: Elmalı ilçesinin Bayındır köyünün girişindeki tak.

³ Günümüzde Antalya ilinin sınırlarında bulunan Elmalı ilçesi, tarihin en eski çağlarından beri yerleşim yeri olma özelliğine sahiptir. Bundan dolayı, güçlü bir kültüre ve tarihe sahiptir.

Yöntem

Günümüz Türkiye'sinde Antalya ilinin sınırları içinde bulunan Elmalı ilçesi, klasik coğrafyada "miluas/milyas" olarak anılan toprak parçası üzerine oturur. Burası, Akdeniz ve İç Anadolu arasındaki geçiş yollarının kesişme noktasındaki stratejik konumu, zirai faaliyetlere uygun verimli toprakları ile tarih öncesi dönemlerden günümüze değin farklı besin ekonomisi ve yaşam tarzına sahip topluluklara ev sahipliği yapmıştır. Nitekim, arkeolojik ve tarihsel belgeler bu uzun soluklu insan etkinliklerinin iktisadi, siyasi, beşerî ve dini kesitlerini sunan azımsanamayacak bir birikim sunmaktadır (Doğan, 2019). Dahası, Elmalı ve muhiti Abdal Musa (Kaşoturacak, 2009) ve Kaygusuz Abdal ile Alevi-Türkmen heterodoksisinin, Elmalılı Hamdi Yazır (Yavuz, 1995) ile de Geç-Osmanlı/Erken-Cumhuriyet sünnileşmesinin karşılaşma alanıdır.

Fakat Elmalı'yı ve muhitini bu çalışma için önemli yapan asıl mesele, bölgenin Türkiye'de ve bütün dünyada defineciler ve antika kaçakçıları için çok önemli yer olması. Elmalı ve muhitinden, kaçak kazılarda bulunmuş, satılmış, yurtdışına kaçırılmış münferit binlerce eser bir kenara, Podalia (1957) ve Elmalı *dekadrahmi* (1984) sikke "defineleri" ile yakın geçmişte Karaburun mezar anıtının yerinden sökülerek kaçırılan eşsiz duvar resimleri (2011) bölgeyi her sınıftan defineci ve maceracılar için bir tür ütopyaya dönüştürüyor.

Dahası yukarıda fotoğrafta da görüleceği üzere, *dekadrahmi*⁴ hazinelerinin (Elmalı definesi) bulunduğu Elmalı-Bayındır köyünün girişindeki tak, köyün isminin definecilikle anılmasını bir tür kültürel-katma değere dönüştürmek üzere düşünülmüştür.

Bu ve benzeri örnekler, zaten yetersizliği ve işlevsizliği üzerine epey geniş bir literatür bulunan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nu (Yılmaz, 2022; Özarslan, 2015) daha da tartışılır kılıyor. Dolayısıyla, bu çalışma aslında defineciler ile hukuk arasına hapsedilmeye çalışılan definecilik meselesine, aynı zamanda bu alana yöntemsel bir müdahale olarak da tasarlanan, *Elmalı Yüzey Araştırmaları*'nın çıktılarında biridir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile 2019 yılında başlayan proje⁵ arkeoloji, epigrafi, Osmanlı ve yakınçağ tarihi, kültürel miras yönetimi, mimari, uzay bilimleri ve uzaktan algılama ve sosyal antropoloji gibi farklı disiplinlerde yetişmiş bilim insanlarından oluşan bir ekip tarafından yürütülmektedir. Sunulan çalışmanın odağını oluşturan definecilik ve defineciliğin kültürel boyutlarına ilişkin veriler, 2020-2023 yıllarında Elmalı'nın farklı yerleşim birimlerinde gerçekleştirdiğimiz saha çalışmalarına dayanmaktadır. Veriler, yüzey araştırmaları çerçevesinde gidilen mahalle/köylerde katılımcı gözlem ve etnografik araştırmalar aracılığıyla elde edilmiştir. Heyete mihmandarlık eden köylüler (bunlar genelde, avcı, çoban, muhtar gibi sahayı bilen insanlar oluyor); devleti temsil eden (kolluk, adliye, müze vb.) yetkililerle yapılan görüşmeler ve yüzey araştırması ekibinin sahada

⁴ 1984 yılında Elmalı Yazır köyünde dünyanın en değerli antik sikkelerinden olan dekadrahmiden 14 adet, ve başkaca 1900 parça gümüş sikke bulunmuş ve bunlar yurt dışına kaçırılmıştır. Gazeteci Özgen Acar'ın (2021) ısrarlı yazılarıyla oluşturduğu kamuoyu sayesinde, bu eserlerin önemli bir kısmı Türkiye'ye geri getirilmiştir.

⁵ Bahsedilen projenin Proje Numarası yıllara göre : YA010709 - 2019-; YA010709 - 2020, YA010709 - 2021; YA010709 - 2022; YA010709 - 2023'tür.

karşılaştığı vakalar (kaçak kazı çukurları, tahrip edilmiş sit alanları, ilgili müze/arkeolog/yerel aktörleri ile bilirkişilikler vb.) üzerine yaptığı değerlendirmeler bu çalışmanın temel verilerinin temin edildiği yerlerdir. Bu çalışma esnasında, bu konuyla ilgili olarak, yani defineci okültizmi ile ilgili olarak: iki muskacı, iki müze yetkilisi, definecilik yaparken yakalanıp yargılanmış dört kişi, definecilerin yoğun çalışma yaptığı alanlarda çobanlık yapan iki kişi ile, Avrupa'nın antik eser alıp satan müzayede evlerinde bilirkişilik yapmış bir kişi ile ve definecilik meselesi ile değil ama 'işaretler ile' amatör merakla ilgilendiğini söyleyen beş kişi ile görüşülmüştür.

Saha çalışması ve etnografik çalışmalara ek olarak, bu çalışmanın ikinci yöntemsel ayağı literatür ve medya taramasından elde edilen verilerin işlenmesidir. Bu tarama, Elmalı bölgesi okültizmi ile ilgili olacağı için, lokal okült öğeler tarihsel kaynaklar itibariyle literatürden; güncel kaynaklar ise Youtube'un define fenomeni Uğur Kulaç ve Facebook'un en çok takip edilen ve isimleri yaklaşık olarak "define işaretleri..." "çubukla define arama...", "define haritaları...", "antik sikke...", "dedektör..." vb. olan gruplar üzerinden takip edilecektir. Bu tarama/izleme 2022 yılında başlamış, makalenin yazıldığı dönemde, bu çalışmayı takip edecek başka çalışmalardan dolayı halen sürmektedir. Tercih edilen Youtube fenomeni ve Facebook sayfaları, hem dijital etkileşim düzeyleri, hem de gerçek hayatta, sahada karşımıza çıkma sıklıklarına göre belirlenmiştir.

Elmalı'da Okültizmin Senkretik Kaynakları

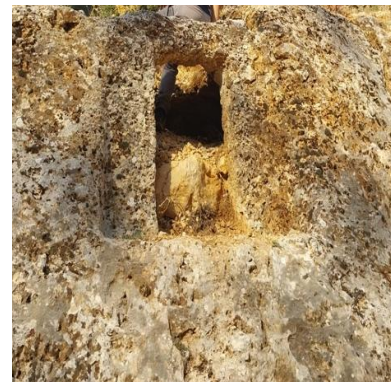
Yukarıda da vurgulandığı üzere, Elmalı ve muhiti pek çok ticari, dini, teolojik, anıtsal, tarihsel katmanı haizdir. Savaşlar, ticaret, istila gibi çok değişik sebeplerden ortaya çıkan bu katmanlaşma, tarihsel dönemlerin de birbirlerini neredeyse kesintisiz ve ardışık olarak takip etmesiyle iyice yoğunlaşmıştır. İşte bu yoğun tarihsel süreçlerden ortaya çıkan katmanlaşma, Elmalı'da defineci okültizmine şekil vermekte olan senkretizmin asıl nedenidir.

Resim 2: Elmalı kent meydanında önemli türbeleri gösteren yön tabelası.

Resim 3: Elmalı Tekkeköy'de bulunan Abdal Musa Türbesi ve türbeye hizmet etmiş önemli dervişlerin mezarları.

Resim 4: Elmalı Gölova köyünde (Avlan Gölü yakını) Likyalılardan kalma bir anıt mezar.

Bu senkretizmi besleyen, define ve tılsım konusunda ittifak eden iki temel hat belirleyebiliriz. Birincisi, antik dönemlerden kalma söylenceler, inanışlar ve fallik kültürlerdir. İkincisi, Orta-Asya menşeli Şamanizm ile bu antik inanışların İslamiyet aracılığıyla karşılaşmasından doğan, Alevi-Türkmen heterodoksisine ait söylencelerdir.

Özellikle 16. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı'nın Safevi devleti ile ciddi problemleri vardır ve pek çok sebepten dolayı, bu problemler Osmanlı Devleti'ni içeride zor duruma düşüren Celali İsyanlar (Akdağ, 2009) ve Alevi-Türkmen (Gündüz, 2021) isyanlarıyla birlikte ele alınır. Elmalı bölgesi, Osmanlı'nın bu sorunlar yumağının merkezlerinden birisidir, çünkü bölge hem Celali İsyanlara hem de Alevi-Türkmen isyanlarına aktif katılım sağlamıştır. Bundan dolayı, Elmalı, Osmanlı'da Ebu-Suud sonrası genel bir eğilim haline gelen Sünnileştirmenin (Önal, 2018) de merkezlerinden birisi haline gelmiştir. Başka türlü söylersek, devlet eliyle merkezden çevreye doğru ihraç edilen Sünnilik, Geç-Osmanlı/Erken-Cumhuriyet'te Elmalı bölgesinin giderek Osmanlı merkezi ideolojisinin yerel merkezlerinden birisine dönüşmesini sağlamış, bu durum genel olarak Melami tarikatların bölgede önemli bir güç olmasını sağlamıştır. Ki, hem İttihat Terakki hem Teşkilat-ı Mahsusa'nın önemli bir üyesi olan hem de Kuran-ı Kerim'i Mustafa Kemal'in talebiyle Sünni-Hanefi meşrebe göre Türkçeleştiren Elmalılı Hamdi Yazır'ın buradaki medreselerde yetişmiş olması bu savı pek çok bakımdan doğrular.

Resim 5: Elmalı Bayındır köyünde, antik dönemden kalma fallus kültü ve ritüel alanı. Bu alan günümüzde halen, Hıdrellez şenlikleri için kullanılmaktadır.

Resim 6: Elmalı Bayındır köyünde, antik fallus kayasının yakından görünümü.

Mağara senkretizmi

Yukarıda fotoğrafları görülen Bayındır Köyü'ndeki bu ritüel alanı, antik, şamanik ve güncel katmanların oluşturduğu senkretizmin orjinal bir kesitini verir. Zira, Elmalı Bayındır köyündeki bu fallik kült alanının hemen altında, pek çok antik ören yeri ve bir kilise kalıntısı mevcut olmakla birlikte bu alan günümüzde

halen Hidrellez şenlikleri için kullanılmaktadır. Ayrıca, bölgedeki bütün önemli Alevi-Bektaşî tekke-zayıveleri, antik höyüklerin üzerine inşa edilmiştir. Keza, Avlan Gölü kıyısına meskûn Gölova Köyü'ndeki bir yamaçta bulunan Likyalılardan kalma anıt mezar da halen yörenin çocuk kırklama ve kırkermiş ritüelleri için kutsal alan olarak kullanılmaya devam edilmektedir. Dolayısıyla, mekânın katmanları tarihsel olaylara göre kutsalın biçimlerini, temsilini değiştirse bile kutsalın mekânı ya da mekânın kutsallığı bir biçimde devam etmekte, bu senkretizm, bir şekilde inanışlar, mitoloji, söylenceler alanına da yansımaktadır.

Bu noktada biraz daha spesifik bir şekilde, Elmalı'daki defnecilik meselesinin okültizmine dönecek olursak, buradaki okültizmi oldukça senkretik bir şekilde inşa eden en önemli isimlerden birisinin Evliya Çelebi olduğunu görürüz. Evliya Çelebi seyahatnamesinin, Elmalı ile ilgili kısmında şunları söylemektedir:

Köprüden geçip bir çeyrek saatte Elmalı şehrinin bağ ve bahçeleri içinden geçtik.

Bu şehrin kuzeyindeki tepede görünür mağaralar vardır. Teke Beyi oğulları zamanında bu mağaranın yerinden (Almalı yeniden almali) diye ses iştilir. Hiç kimse yıllarca bu mezarı açmaz. Yakup Germiyan oğlunun İshak Fakif adlı bir hocası bu mezar dibinde bir erbain çıkarır. Kadir gecesini dere altın ve gümüş ırmak gibi akar. Teke Beyi oğluna öşrünü verip ve (Almalı) diye diye bütün Elmalı halkı Tekebay iken Elmalı Bay olup şehrin adı Elmalı kalır. Sonra İshak Fakih Anadolu halkının bay edip bin deve yükü para ile Kütahya ya gelir. Yakup Germiyana bu hazineyi verip bir cami bir medrese bir hamam yapıp Kütahya çarşısı içinde (Sak Fakih) derler. Hala Elmalı şehrinde o mağara meşhurdur. Bu şehir Teke Paşasının tahtıdır. Hassı 328.000'dir. Paşası sefer sırasında 400 adam ile sefere eşer. Alay Beyisi çeribaşısı vardır. 8 zeamet 392 tımarı vardır. Bu şehrin şeyhülislamı nakibi kethüda yeri yeniçeri serdarı yan ve eşrafı vardır. 150 akçe şerif kazadır. (Evliya Çelebi, 2011, s. 302)

Günümüz Elmalı'sında anlatılan defnecilik hikâyelerini genel başlıklarda tasnif etmek gerekirse bu başlıkların en başında mağaralar gelir. Mağaranın Evliya Çelebi metinlerinden günümüze ulaşan metaforik-mekânsal kullanımının ise Arap-İslâm merkezli⁶ olduğu söylenebilir, ki bütün semavi dinlerde özellikle İslamiyet'te mağara; hem peygamberin hicreti esnasında yaşanan örümcek mucizesi hem yedi uyurlar kıssası hem de Süleyman ve Belkıs kıssası gibi pek çok bakımdan önemli olayın mekânıdır. Mağarada define arama, mağaradan ses gelmesi, bu seslerle mücadele, sesin aslında ne söylemek istediğini doğru anlama ya da Evliya Çelebi'nin anlattığı şekliyle, "bir erbain çıkarıp", bunun şifresini bozma, sonra dereleri "altın ve gümüşe" dönüştürme defnecilik hikâyelerinde son derece önemlidir ve kadim dinlerin hem okült ezoteri ile hem de simyacılık ile önemli kesişim noktalarından birisidir.

⁶ Evliya Çelebi de, Kanuni ve Ebu-Suud sonrası yükselen Sünnî bürokrasinin önemli temsilcilerinden birisi olarak, Osmanlı topraklarını bu gözle gezer. Medrese ve dârülkurra gibi dinî eğitim veren yerlerde ve saray özel eğitim birimlerinden aldığı müktesebat ve donanımla Evliya Çelebi, hem bürokratik hem de dini pek çok görevi icra etmiştir. İyi yetişmiş bir alim olarak, bürokratik, muallimlik, imam-müezzinlik, aşırhânlık ve kârîlik gibi bir takım dini görevlerde de bulunmuş, ama seyahatnamesi ve gezileri dolayısıyla, seyyah olarak bilinmiştir. (Dankoff, 2021, s. 9-10).

İslâmiyet için biraz daha spesifik konuşmak gerekirse, define arama-bulma ve bununla cami-hamam yaptırmak hem maddi hem manevi olarak büyük bir prestij kaynağı ve bu yüzden oldukça eski bir tarihi vardır. Okasha El-Daly'nin Mısır ve hiyeroglifleri üzerine yapmış olduğu çalışmada: 9. yüzyılda İbn-i Tulun'un 4 ton civarında altın bularak, cami, hastane ve imarethaneler yaptırdığı, bu olaydan sonra defineciliğin toplumu kemiren bir tür vebaya dönüştüğü, bu yüzden bu alanı etmek için Emir-ül Matalibin (bu kurum Fatimilerde Nakib-ül Matalibin olarak loncaya dönüşür) ismiyle bir yöneticilik ihdas edildiğini anlatır (El-Daly, 2013, s. 52). Gene Okasha El-Daly'nin İbnü't-Tuveyr'den aktardığına göre, El Muntasır'ın sarayında 600 bin civarında kitap vardır ve bunlardan 18 bin tanesi, eski sanatlar denilen okült kitaplardır.⁷

Bu kitaplardan en bilinenlerinden olan Mağribi'nin *Şumus-ul Envar'ı*, Evliya Çelebi'nin yaşadığı dönemden yaklaşık 250 yıl kadar önce 1350'lerde yazılmış ve çok etraflıca okunup bilinir olmuştur. Dahası, *Şumus-ul Envar'ın* en bilinen bölümlerinden birisi olan, 7. Bölüm Hazinelei Açmak üzerinedir ve okunacak tılsımlı dua şu şekildedir: "Eyyühel melikül Tâvis talebtü minkes sırra fî inkilâbis suhûrive fetehil kühûfe ved deyûra ve küllü mâ talebtü. / Ey Kral Tavis! Senden kayaların devrilmesinin, mağaraların kapalı yerlerin sırrını isterim (Magribi, 1336-2005, s. 108).

Şumus'un içerisinde oldukça uzun bir mağarada saklı ve cinler tarafından korunan define hikâyesi vardır. Eğer defineci 47 gün boyunca cinlerin yaptığı değişik hilelere dayanabilirse ve doğru zamanda doğru tılsımlı duaları okuyabilirse, kayaları oynatabilecek ve mağarada gizli defineye ulaşabilecektir. Sekizinci bölüm ise Suların Çekilmesi üzerinedir (Magribi, 1336-2005, s. 121). Burada da normalde akarsu olarak görülen suların, cinlerin defineyi gizlemek için yaptıkları illüzyon oldukları anlatılır:

Ey Kardeş! Bilki; Eski Rum'lar tarafından, hazine ve defineleri korumak için yapılmış, definelerin üzerinde tılsımlı su olabilir, talip olan kişinin gözüne su görünebilir. Bazı ilim sahibi olan istekliler, hazinelere veya mağaralara yanlarında bulunan Azimetle açmak için girerler. Hazineyi veya mağarayı açık bulabilirler, ama mal (Hazine) su ile gizlenmiştir. Bu işe istekli olan kimse, ne kadar hazineye dalarsa dalsın ve ne kadar suyu kaldırırsa kaldırsın, hazine su ile gizlendiği için bu tılsımlı suyu ortadan kaldıramaz. (Magribi, 1336-2005, s. 121)

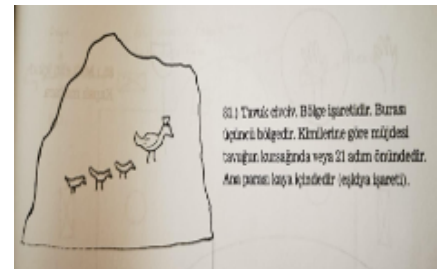
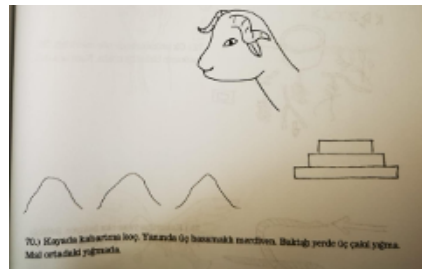
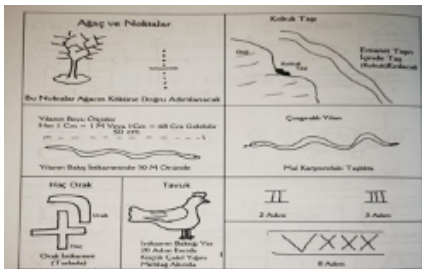
Tılsımlı suyun ortadan kaldırılması ise *Dehrüşiyeye Azimeti* denilen bir tılsımlı duanın okunması ve buna bağlı ritüellerin yapılması ile mümkün olabilmektedir.

⁷ Arap Ortaçağ'da, özellikle Mısır civarında, eski Mısır okültizminden etkilenen pek çok havas kitabı yazılmıştır. Bunlardan en bilinenleri ve Türkiye'de de hâlâ dolaşımda olanlar şöyledir: İbnil Hac Tilmisanil Magribi (Miladi 1336) *Şumus-ul Envar ve Kunuz-ul Esrar*. Ebul Kasim Necruzi Şah Simavi (Miladi, 1184), *Simya İlmi*. Muhammed İshak El-Nedim (Miladi, 990) *El Fihrist*. Ahmed Bin Ali el-Buni (1291) *Şemsü'l-maârif ve letâifü'l-avârif*. El-İdrisi (...) *Mefâtihtul Kunûz Fî İlmur Rûhânî Define Vefk Tılsım Uygulamaları*.

Şimdi tekrar Evliya Çelebi'nin anlattığı hikâyeye dönersek, hikayedeki iki önemli motif olan konuşan mağara ve altın-gümüşe dönüşen akarsuyun aslında, kökenleri çok eskilere dayanan ama 9-10. Arap dünyasında kodifiye edilmiş sonra giderek (Kenz-ül) Havas ilmi olarak müstakilleşen inanış biçiminin iki önemli motifidir. Evliya Çelebi'nin burada anlattığı hikâye, El-Daly'nin özellikle dokuzuncu ve onuncu yüzyıldan itibaren İslam dünyasında alabildiğine yaygınlaştı dediği ve tarihin en eski dönemlerinden kalma, simya-büyü-tılsım hikâyeleri ve formülleri ile iç içe geçmiş hikâyelerin bir özeti gibidir.

Günümüz definecilerinin sosyal medyada, gündelik hayatta, kahvehanelerde anlattıkları hikâyelerin, özellikle Elmalı ile ilgili olanlarda, mağara ve içindeki defineler, defneyi koruyan cinler, definecileri koruyan acaüb-ül mahlukat en temel motiflerdir. Hatta kimi defineci hikâyelerinde, bu doğüstü varlıkların, mağaralardaki define çalışmaları esnasında birdenbire devriye minibüsü, askerleri, sirenleri ve tepe lâmbasıyla tam tekmil bir jandarma devriyesi şeklinde görüldüğü ama korkmadan yanlarında durabilirseniz, aslında bunların şeffaf ışıklı su gibi akıp gittikleri anlatılır.

Definecilik hikâyelerinin bölgede, bilhassa mağara metaforu üzerinden, bu anlatı kalıplarıyla dolaşıma girmesi elbette Elmalı bölgesinin bir mağaralar, kayaköyler ve kaya mezarları memleketi olmasıyla ilgisi bulunur. Fakat bununla birlikte, Evliya Çelebi'nin de buralardan geçtiği dönemlerde, buralarda meskûn olmaya başlamış olan, Sünni-İslam tekkelerinin külliyyâtında, kuvvetle muhtemel bulunan havas kitaplarının, bölgedeki defineci okültizmini bu mecradan beslemiş olması, gene Evliya Çelebi'nin Elmalı-mağara anlatısına bakarak, muhtemel görünüyor.

Resim 7: Kulaç, 2003: 359

Resim 8: Kulaç, 2003: 342

Resim 9: Kulaç, 2003: 355

Animist senkretizm

Öte yandan, Elmalı'nın tarihinde önemli bir yer tutan Alevi-Bektaşî dergâhları da son derece önemlidir. Yaptığımız yüzey araştırmalarında karşılaştığımız kadarıyla, Alevi-Bektaşî söylenceleri ile doğrudan ilgili bir definecilik anlatısı yok, fakat Alevi mitolojisi içerisindeki, Şamanist-animist yönlerin, özellikle hayvan

motiflerinin (ceylan, aslan, kaplan, horoz) gibi imgelerin, definecilerin en fazla zorlandıkları konu olan, antik işaretleri yorumlamada onlara esin verdiğini söylemek yanlış olmaz.

Dolayısıyla, bölgede karşılaştığımız definecilik hikâyelerinin en önemli ikinci kaynağı, Orta-Asya Şamanizmi ile antik Anadolu mitolojilerinin karşılaşmasından doğan, Alevi senkretizmidir, denilebilir. Arap – İslam referanslarıyla dolu olan mağara imgesi (Ersöz, 1991; Günel, 1998), burada yerini Şamanist animizmin içindeki öğelerin, folklorik biçimlerde defineci okültizminin ezoterizminin beslenmesine bırakır. Ki, özellikle hayvan motiflerinin yorumlanmasına dayanan defineci semiyografisi ve ikonografisinin hikâyelerindeki animist ton içerisinde Alevi-Türkmen heterodoksisi kendisini hissettirir.

Zira, başta da söylediğimiz üzere, bölgede Alevi isyanları sonrası Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Sünnileşmesinin ağır hamleleri görülse de diğer bir katman, bölge Türkmenlerinin tarihsel olarak Alevi tekkelerine bağlılıklarıdır. Bu bağlar, yüzlerce hikâye ile hala dolaşımdadır ve oldukça güçlüdür. Bir av esnasında ceylana dönüşmüş halde dağlarda gezen Abdal Musa'yı ceylan⁸ sanıp yaralayan ve sonra yaptığı hatayı anlayıp, Abdal Musa'ya intisab eden Alanya Beyi oğlu Gaybî'nin Kaygusuz Abdal'a dönüşme kıssası, bu hikâyelerin en bilinenlerinden birisidir.

İnsan kılığında gezen hayvanlar, hayvan kılığında gezen insanlar, vakitsiz zamanda, yersiz biçimlerde ortaya çıkan hayvanlar, anakronik silüetler, geceleri beliren evliya-meczip imgeleri, Orta-Asya'dan Balkanlar'a ve Anadolu'ya dağılan animist inanışların tümünde olduğu gibi, Alevi-Türkmen heterodoksisinde de oldukça yoğun bir şekilde temsil edilen figürler ve anlatılardır.

Bu animist öğelere, belirli anlatı kalıpları içerisinde, defineci spiritüelizmi içerisinde de sıkça rastlanır. Bu öğelerin en sık rastlanılanı ise, uygunsuz zamanlarda ortaya çıkan hayvanlardır: Gece görünen yılanlar, gece birdenbire ortaya çıkan şövalye koşumlu atlar, gece civcivleriyle birlikte gezen tavuklar vb. Özellikle tavuk (civcivli tavuk), yılan, kuş, topal ayı, koç, defineci semiyografisi içerisinde en fazla aranan efsanevi define işaretleridir, denilebilir. Bunların birden bire özellikle geceleri ortaya çıkmaları, ortaya çıkarak definecileri korkutup ürpertmeleri, defineye yaklaşmanın delâleti olarak yorumlanır.

Bu hayvanların en bilindik örneği, gece civcivleriyle (yerel halk buna "cibili tavuk" der) birlikte gezen tavuklar, bir diğeri ise yılanlardır. Bütün antik animist/paganist inanışlarda olduğu gibi, şamanizmde de yılan en merkezi hayvanlardan birisidir. Durbilmez ve Tekin'e göre (2020) yılan, Orta-Asya Şamanlığından beri son derece önemli bir hayvandır, kendisi yeraltı tanrıları ile ilişkilidir ve kökleri tanrılar katında olan dünyanın direği de denilen hayat ağacının koruyucusudur. Bir bakıma, güç ve zenginliğin akışkanlığını, gelip geçiciliğini temsil eder, ki halen definecilik üzerine yapılmış en önemli film olan *Umut* (Gören ve Güney, 1970)

⁸ Boratav, ceylanlar ve geyiklerin Anadolu'daki bir diğer isminin merkeb-ül evliya (Boratav, 1984, s. 58 olduğunu söyler.

filminde de bütün defineci spiritüelizmi yılana indirgenmektedir. Tavuk ve civcivler ise defineci hikâyelerinin en temel motiflerinden birisi olan, “definecilik kazma değil, iman-itikat sınavıdır” anlayışının en önemli temsillerinden birisidir.

Antik dünyada, stilize bir şekilde sütun başlığı olarak da kullanılan (İon sütun başlığı) koç başı figürü, kayalarda kabartma ya da rölyef olarak en fazla aranan ve define ile ilişkilendirilen motiflerden birisidir. Koç başı işaretinin define ile böylesine ilişkili olmasının sebebi, gene muhtemelen Alevi-Türkmen arketiplerin koç figürünü artiküle ediyor olması olabilir. Hz. İbrahim’e kurbanlık koç indirilmesine benzer kıssalara, semavi dinlerde ve Anadolu mitolojisinin unsurları içerisinde sıkça karşılaşılır. Bu kurban olarak kutsallık meselesinin ötesinde, Pertev Naili Boratav’a göre, koç-koyun Türkmenler arasında ayrı bir kutsallığa sahiptir ve onların boynuzlarının aslında zümrüt, gümüş gibi kıymetli madenlerden yapıldığına dair pek çok hikâye vardır (Boratav, 1958, s. 8). Keza Güller’e göre de “Koç boynuzu, Türklerce kuvvet ve kudret misali olmuş onu yaşam tarzında kullanmıştır, bugün Anadolu’da yaşayan yörüklerin çoğu, koç boynuzunu, çadır direklerinde veya çadır kapısının yanında koruyucu tılsım olarak hala kullanmaktadır.” (Güller, 1995, s. 160)

Dolayısıyla, definecilik Elmalı bölgesinde okült bilgi ve ritüeller aracılığı ile sürdürülen bir faaliyettir. Bu okült bilgi ise tarihsel süreçte, senkretik olarak inşa edilmiştir. Elmalı bölgesinin İslam’ın hem Sünni yorumunun hem de Alevi Türkmen heterodoksisinin merkezi olması dolayısıyla, buradaki antik kalıntılarla ve antik söylencelerle karşılaşma ve define okültizmi ile ilişkilene de bu iki temel tarihsel referans aracılığıyla gerçekleşmektedir. Mağaralar üzerinden ilerleyen define okültizminde İslam’a antik Mısır üzerinden geçmiş olan havas söylencelerinin izlerini; hayvan animizmi üzerinden ilerleyen define okültizminde ise Orta Asya Şamanizminin Anadolu Türkmenliğine dönüşmesindeki heterodoks öğelerin izlerini bulmak mümkündür.

Tamamlayıcı Bir Unsur Olarak Okült

Bronislaw Malinowski, çığır açıcı eseri *Büyük Bilim ve Din* isimli çalışmasında, Trobriand adasında yaşayan yerlilerinin günlük hayatlarında, büyü, bilim ve din arasındaki ilişkilere odaklanır. Kitabın ilk cümlesi, aynı zamanda onun temel önermesidir: “*Ne kadar ilkel olursa olsun dinsiz ve büyüsüz hiçbir insan topluluğu yoktur. Ayrıca hemen eklenmelidir ki, bu eksiklik sık sık onlara atfedilmiş olsa da, ne bilimsel tutumdan ne de bilimden yoksun herhangi bir vahşi ırk yoktur*” (Malinowski, 2022, s. 19).

Malinowski’ye göre yerlinin gündelik hayatı tümüyle bilimsel bilgi üzerinden ilerler, büyü bir tür kolaylaştırıcıdır, din ise bilim ve büyüün çözemediği daha büyük meseleler karşısında bir boyun eğme ve yakarıştır. Yine de her şeye rağmen, bunlar müstakil alanlardır, birlikte, eşzamanlı yapılsalar da özellikle büyü ve din, gündelik bilimsel faaliyetin yerini tutamaz, büyü ve din tamamlayıcı, ihtiyat kuvvetlerdir.

“... Lider ve sihirbaz işi yönlendirir... Ancak bu iki rol asla örtüşmez ve birbirine karışmaz: her zaman açıktırlar ve herhangi bir yerli, adamın büyücü olarak mı yoksa bahçe işlerinde lider olarak mı davrandığını tereddüt etmeden size bildirecektir... Bu nedenle, tekne yapımında malzeme, teknoloji ve belirli stabilite ve hidrodinamik ilkeler hakkındaki deneysel bilgi, büyü ile birlikte ve yakın ilişki içinde işlev görür, ancak hiçbiri diğerine müdahalede bulunmaz” (Malinowski, 2022, s. 32).

Definencilik faaliyeti içinde bulunanlar için de benzer bir tutum olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin definecilerin başvuru kitabı olan *İşaretlerin Sırrı* (2003a) *Define Tılsımlarının Çözümleri* (2003b), *Altının Tılsımı* (2002) gibi kitapların yazarı olan Uğur Kulaç aynı zamanda Türkiye'nin en büyük dedektör firması olan Uğur Elektronik'in de sahibidir. *İşaretlerin Sırrı*'na yazdığı giriş niteliğindeki “Arkeoloji Nedir” bölümünde şöyle söyler: “Hans George Gadamer'in hayatı boyunca cevap aradığı 'bir metni anlamak ne demektir' sorusunu, biz 'bir arkeolojik metni anlamak ne demektir?' şeklinde tekrar sorabiliriz.” (Kulaç, 2003a, s. 7). Bu girişi takiben, Kulaç, Anadolu medeniyetlerini, onların iz bırakan eserlerini, sikkelerini, yönetim sistemlerini ve Türkiye'nin sit alanlarını temel düzeyde anlatır. Kulaç'ın kitabının son bölümü çözülebilen ve çözülemeyen olarak ikiye ayırdığı arazi işaretlerinin ikonografisinin define ile ilişkili olacak şekilde semiyografik okumasıdır. Kitabın arka kapağında başlayan yüzü ise bir başka kapaktır ve İslâmi geleneğe uygun bir şekilde, sağdan-sola okunuyormuşçasına tasarlanmıştır ve muska, büyü, tılsım gibi defineci okültizmini besleyen konular ele alınmıştır.

Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi, Elmalı'da da bu defineci best-sellerın elden ele gezdiğini tahmin etmek güç değil. Burada ilginç olan, tümüyle okült bir takım düzlemlerde ele alınan definencilik faaliyetinin hem *bilimsel* hem de *dinsel* düzlemlerde ele alınmış olmasıdır. Malinowski'nin Trobriand yerlilerinde olduğu gibi, bilimsel bilgi ve büyücü okült bilgi birbirine karışmamaktadır. Zaten definecilerin etrafında sosyal tipoloji olarak, bir çoban (yer gösterici), tutunamayan bir arkeolog/sanat tarihçi, lokal cinci-muskacı mutlaka olur. Defineci bir tür orkestra şefi gibi, yeri geldikçe bunları devreye sokar ve arazide yapılacak kazı faaliyetini sürdürür.

Bununla birlikte, Elmalı bölgesinin bütün büyük define vurgunları *bilimsel* çalışmalar sonucunda gerçekleşmiştir. Örneğin Bayındır Köyü'nde bulunan define, bir radyo tamircisinin el yapımı dedektörünü arkadaşlarıyla denemeye çıkmasının sonucudur. Podolia definesi için de benzer bir durum geçerlidir. Hatta her defineci bulduğu bütün sikke ve metalleri genelde dedektör yardımı ile bulur. Daha da önemlisi, bu alanda hayalperestlik ve bilimsellik arasındaki farka vurgu yapmak üzere yakın zamanda defineciler *toncu* ve *tektekçi* olarak iki kategoriye ayrılmışlardır. *Toncular* tahmin edileceği üzere, mağaralar, kuyular dolusu kilolarca, tonlarca altın arayanlar; *tektekçiler* ise dedektör yardımı ile en fazla 15-20 santim yüzey toprağını aktararak sikke benzeri metalleri bulmaya çalışanlardır.

Dolayısıyla, defnecilik tıpkı Trobriand yerlilerinin bahçecilik ya da balıkçılık faaliyetlerine benzer bir şekilde aslında *bilimsel* bir faaliyettir. Fakat gene de Trobriandlıların manalarının koruyuculuk ve bereket işlevlerine benzer bir şekilde, defneci okültizmindeki, cinler, periler ve diğer metafizik öğelerin çok temel bir işlevi vardır. Bunlardan en önemlisi, arkeoloji ile defnecilik, folklor ile semiyografi/ikonografi arasında konumlanmış olan söylenceler ve işaretlerin arasındaki büyük boşluğu doldurmaktır. Uğur Kulaç'ın arkeolojik bilgi, okült bilgi ve dedektör sinyaller arasındaki boşluğa Gadamer hermenötiğini boca etmesinin sebebi de tam olarak budur.

Resim 10: Elmalı Mursallar-Semahöyük, anakayaya oyulmuş bir kaya mezarı.

Resim 11: Resim 9'daki kaya mezarının içeriden görünüşü. Defneciler, mezarın içine girmiş olmalarına rağmen, anakayanın içinde de define aramışlar.

Resim 12: Resim 10'daki kaya mezarının içeriden görünüşü. Defneciler, mezarın içine girmiş olmalarına rağmen, anakayanın içinde de define aramışlar.

İlk bakışta bir araya gelmesi mümkün olmayan rasyonel düşünce ile metafizik söylencelerin, okült hermenötiği ile birbirine lehimlenmesine benzer bir şekilde, son derece irrasyonel bir faaliyet olan defnecilik, metafizik güçler aracılığı ile rasyonalize edilir. İşaretlerin anlaşılma ve söylencelerin belirsizliği arasındaki aşılması imkânsız görünen irrasyonel boşluk da bu şekilde doldurulur.

Antik işaretleri anlamının bir biçimi olarak, defnecilerin oldukça folklorik ve eklektik bir şekilde inşa ettikleri okült hermenötiğe ek olarak, okültizmin ikinci tamamlayıcı işlevi defneciliğin sürdürülebilirliğine ilişkindir. Defnecilik, başarısızlık garantili bir uğraş, meslek hatta yer yer bağımlılıktır. Dünyada defneci kadar emek yoğun çalışıp, bunun karşılığını alamayan bir başka varoluş biçimi herhalde yoktur. Dolayısıyla, bu metafizik hikâyelerin sürekli dolaşımında kalması, insanlığın başından beri insanın açıklayamadığı boşlukları teolojik hikmetlerle doldurmasına benzer bir işlev görür. Defneci yalnızca şifrelenmiş işaretlerle, kayalarla, toprakla mücadele etmekle kalmaz, tılsımlar, büyüler ve diğer tüm defneci okültizminden beslenen ritüellerle birlikte

doğüstü varlıklara karşı da mücadele eder. Bu konudaki en bilindik hikâyeler, Evliya Çelebi'nin anlatısında da rastladığımız, havas kitaplarında anlatılan, aslında, suların su, kayaların kaya olmadığına ilişkin kıssalardır. Ayrıca, illüzyonların dışında, defineyi koruduğuna inanılan doğüstü varlıkların, defineyi fiziksel olarak yerleştirilmesi imkânsız, ana kayaların içine taşması en fazla karşılaşılan hikâyelerden birisidir. Bu yüzden, antik kalıntıların olduğu yekpare anakayalar (hatta kimi zaman, antik bir işaret olmaksızın) sürekli olarak tahrip edilir.

Bölgedeki kaya mezarları, lahit mezar kapakları, mezar stelleri, kaya mezarları ve antik levhalardan tahrip edilmemiş olan yok gibidir. Bu tahribin bir kısmı vandalizmle ilgilidir, fakat azımsanamayacak önemli bir kısmı da defineci okültizmi içerisindeki inanışlarla ilgilidir. Bilhassa, bölgedeki aslanbaşı lahit kapaklarının neredeyse tamamında, aslanların gözlerinin oyulmuş olması, büyücül varlıkların gözlerinin arkasına pırlanta yerleştirdiğine duyulan inanç ve buna ilişkin söylentilerle ilgilidir.

Dolayısıyla, definecilikte başarı bir tür piyango gibidir, garanti olan başarısızlıktır. Bundan dolayı, anlatılan okült hikâyeler tılsım ile ilgili gibi görünse de aslında, define etiğini oluşturacak, defineciyi kazıda tutacak, definecinin moralini yüksek tutacak hikâyelerdir. Bu bakımdan, defineci okültizmi Weberyen (Weber, 2001) manada konuşursak, defineciliğin protestan etiğidir diyebiliriz. Zira, definecilik yapan insanlar, 'sivil' hayatlarında pek de çalışkan olmayan, kolay yoldan para kazanma peşinde koşan insanlardır. Definecilik gibi oldukça meşakkatli, tehlikeli ve çileli bir çalışma sürecinin içerisinde, morali ve fiziği yüksek tutmak için gerçek bir moral yapılanmasına ihtiyaç vardır. İşte burada, protestan dünyevileşmenin bir parçası olarak, çalışmanın ibadet haline getirilmesi nasıl endüstriyel insanın yaratılmasında büyük bir katkı sağlamışsa, defineci okültizmi de defineci gayretkeşliğini pekiştiren bir işleve sahiptir.

Fakat buradaki çalışmayı inşa eden şey, protestan ve endüstriyel bir rasyonalite değildir. Dilthey'in (1998) de dediği gibi, insanda sürekli rasyonalite aramak doğa bilimlerinin toplum bilimlere aktarılmasından doğan optik bir yanılmadır. Dilthey'e göre (1998) insan, doğa bilimleri ya da sosyal bilimler aracılığıyla değil, bizzat manevi ilimler aracılığıyla ele alınmalıdır. Dilthey'in bu önerisi elbette tümünden kabul edilebilir değildir, fakat Sabri Ülgener'in (1991) "ortaçağlaşma" diye bahsettiği kapanmaya yakın bir sosyal tipe dönüşmüş olan definecinin davranışları, rasyonalite üzerinden değil, onun manevi dünyası üzerinden daha anlaşılır olabilir.

Burada maneviyat ya da etik kod olarak tanımlanan şey, Karataş'ın (2021) jargon, davranışlar, dayanışma üzerinden anlattığı birbirine sadık arkadaşlar grubunun okültizm aracılığıyla sürdürülebilir kılınan maneviyatıdır.

Okült Monopolisi ve Elmalı'daki Yansımaları

Comarrof ve Comarrof (2021), Afrika üzerine yapmış oldukları çalışmalarda, Afrika'da yeniden dirilen cadılık kültürleri ve zombi söylentilerini ele alırlar ve bu kültürlerin yeniden dirilmesini, neo-liberal bir sürecin parçası olarak değerlendirirler. Comarrof ve Comarrof'un (2021) çalışmalarını takip eden McNally'ye (2016) göre, neoliberal iktisadi sistem özellikle sömürgelerde insanlara zombilik dışında bir varoluş şansı tanımamaktadır ve bundan dolayı, kolektif bilinç dışındaki koloni hikâyeleri yeniden dirilmektedir.

Elmalı bölgesinde ve etnografik araştırma yaptığımız diğer yerlerde karşılaştığımız en temel meselelerden birisi de benzer bir durum oldu; zira, definecilikle ilgili dolaşımda olan hikâyeler, kendi alanında monopoli olmaya çalışan ve bu monopoliyi hem bilimsel hem de teolojik alanda elinde tutmaya çalışan insanların gündemde tuttuğu hikâyeler oluyor. İnternet siteleri, sosyal medya hesapları ve Youtube faaliyetleri aracılığıyla konsolide edilmeye çalışılan bu monopoli faaliyeti, en temelde epistemolojik bir düzlem oluşturma çabasıdır. Başka türlü söylersek, defineciliğe ilişkin okült bilgiye sahip olduğu düşünülen insanlar, bildiklerini anlatarak, bilinmez/ezoterik tarafı daha da derinleştirmektedir.

Bu konuda en bilindik isimlerden olan Uğur Kulaç'ın, Youtube'da 75 bin civarında takipçisi bulunmaktadır. Ürettiği dedektör ve pointer gibi makinaları test ettiği Youtube yayınları, yine definecilik, tılsım, işaretler gibi konularda yapmış olduğu yayınlar 20 bin ila 200 bin arasında izlenmektedir. 2000'lerden beri popüler olan Kulaç'ın, 2002'de *Sabah* gazetesine manşet olmuşluğu ve 2012'de TRT'de Pelin Çift'in (2019) sunduğu programa çıkıp, defineciliği savunmuşluğu da bulunur. Ayrıca bu program, defineciler için kült bir program olarak 400 bine yakın izlenmiş durumdadır.

Uğur Kulaç'ın (2016, 2020) çalışmalarına bakarsak onun kamusal alanda yaydığı bilginin temelde birkaç amaca hizmet ettiğini görürüz. Birincisi, bir gerçeklik olarak define ve definecilik meselesinin sürekli olarak gündemde tutulup büyütülmesi, ikincisi defineciliğin yalnızca bilimsel bir faaliyet olmadığı bunun karanlık bir tarafının olduğunun vurgulanması, üçüncüsü defineciliğin yalnızca karanlık bir faaliyet olmadığı, bunun bilimsel bir yönü olduğunun vurgulanması, dördüncüsü bu bilimsel ve okült bilginin yüzeysel değil aşkın bir bilgi olduğu ve bunun ancak, ehil, kâmil insanlar tarafından kullanılabileceği ve son olarak okült bilginin yalnızca İslam'la sınırlı olmadığı, bunun da ötesinde kimi zaman Yahudilik, kimi zaman Hristiyanlık kimi zaman da Paganlıkla ilgili bir takım tılsım ve büyüleri de bilmek gerektiğinin vurgulanmasıdır.

Dolayısıyla, Kulaç kamusal alandaki yayınlarında bilgi ve yöntem anlatmaktan ziyade, demo bilgiler aracılığıyla, aslında nüfuz alanını bütün Türkiye'ye ve Türkiye'nin sınırlarının dışına taşımaya çalışmaktadır. Böylelikle, hem ürettiği dedektörler için doğal pazar oluşturmakta, hem de sahada çalışan definecileri (bu

arada, defneciliğin yasal yapılmasına ilişkin sürekli anons yapar) asıl püf noktalarını söylemediği bilgilere başvurulmak üzere, kendisinin doğal zemin etütçüleri haline getirmeye çalışır.

Uğur Kulaç'ın yaptığı programları diğer defnecilerden ayıran önemli bir nokta, kendisinin Anadolu'nun tarihsel gerilimlerini bilmesi ve buraları vurgulamasından gelmektedir. Türkiye'nin Ermeni meselesi, Anadolu'da yaşanmış olan kadim dinler, Anadolu'da İslamiyet'ten önce yaygın bir şekilde Hristiyanlık ve pagan inanışların yaşanmış olduğu gerçeği Kulaç'ın (2019) defneci okültizmini daha da ezoterik kılmak için başvurduğu tarihsel referans noktaları arasında bulunur.

Kulaç'ın (2016, 2019, 2020) tılsım üzerine yapmış olduğu tüm programlarda sürekli olarak vurguladığı meselelerden birisi, cinci hocaların hiçbir işe yaramayacağı çünkü bu tılsımların İslâmiyet öncesi Hristiyanlık, Yahudilik ve başka kadim inanışlar tarafından yapıldığıdır. Dahası, bu tılsımların bir kan ritüeli ile şifrelendiği/mühürlendiği ve kimi zaman burada kanı dökülenin herhangi bir hayvan olabilirken, bazen kadim zamanlarda bu şifreleme işleminin kafası kesilmiş insanların kanıyla yapıldığı ve şifrenin ancak aynı türde bir canlının kafasının kesilmesi ile açılabileceğini de belirtir. Kulaç'ın bahsettiği bu ritüel, sosyal medyada değişik varyasyonlarla çokça anlatılan defneci kıssalarından birisidir. Özellikle Mersin'deki gizemlerle dolu kazıdan sonra, uzaylıları ve başka boyutları da konuya dahil eden İslâm ötesi ve öncesi bir defneci okültizmi janrası ortaya çıkmıştır. Böylelikle, örneğin *Umut* (Gören ve Güney, 1970) ya da *Salak Milyoner* (Eğilmez, 1974a), *Köyden İndim Şehire* (Eğilmez, 1974b) gibi Yeşilçam komedi filmlerinde gördüğümüz define, cinci hoca, tılsım etrafında dönen anlatı ve inanışlar tümüyle eskimiş görünmektedir. Define piyasasında, maddi ve manevi monopol olmaya çalışan kişiler, kadim dinlerin okült öğeleri ile post-truth çağının komplo teorisyenliğini her geçen gün daha çok birbirlerine katıştırmakta ve okült ezoteri derinleşmektedir. Tehcirle gönderilmiş Ermeniler, Vatikan, Uzaylılar, başka bir boyuta açılan kapı, İsrail devleti, kabala, (Hayalhanem, 2023) derin devlet (Soykan, 2022), artık aynı kazı alanında, aynı define hikâyesinde buluşabilmektedir.

Elmalı'da yapılan yüzey araştırmalarında, mesele henüz bu kadar ezoterikleşmemiş olmakla birlikte, takip ettiğimiz Facebook sayfalarının defneci literatüründe dolaşıma girmiş olan pek çok öge ile burada da karşılaşıldı. Bunlardan ilki, Mursallar Köyü'nde, bir şahıs tarafından devletten yasal izni alınarak yürütülen bir define kazısına, Müslüman bir 'hoca' getirilmesinin ardından, muhtemelen İzmir civarında meskûn bir Hristiyan din adamının da getirilmiş olması. İkincisi de Kulaç'ın eski kadim büyüler arasında saydığı, kan ile mühürleme ritüelinin gene kanla bozulmasına ilişkin deneyimleri andıran, tavuk-horozlu define arama çalışmalarının, Elmalı'nın Gökpınar Köyü'nde, aynı zamanda tümülüs tarzı bir mezar yeri olan ve günümüzde *Arabın Mezarı* olarak bilinen yerde, mütemadiyen sergileniyor olmasıdır. Bu ritüellere ek olarak, sosyal medyada en fazla karşılaştığımız 'çubuk ile boşluk bulma' yöntemiyle, mezar, tümülüs ve antik evlerin oda boşluğunu bulma, bu çalışma esnasında karşımıza çıkan pratiklerden birisi oldu.

Sosyal medya ve Facebook sayfaları marifetiyle, defineci okültizminin yöntem ve konuları çeşitlenerek büyüyor. Örneğin, buluntuların tarihlendirilmesi ve kıymetlendirilmesi, bu sayfaların en eski aktivitelerinden birisi, forumlarda, buluntunun bulunduğu yer ve üzerindeki resim ve işaretler aracılığıyla kıymet takdiri yapılması oldukça yaygın bir başlık. Öte yandan, yine bu Facebook sayfaları yakın zamanda, göktaş tespit etme, bununla ilgili kıymet takdiri yapma, göktaş arama gibi konularda da kozmik bir okültizm janrası geliştirmeye başlamışlardır.

Sonuç

Definecilerin yapmış oldukları tüm bu faaliyetlerin sonunda, yalnızca arkeolojik ören yerleri ve kültürel doku tahrip ve talan edilmekle kalmıyor. Kaçak define kazılarında pek çok ölümlü-yaralanmalı kaza gerçekleşmekte ya da kazı esnasında defineciler arasında çıkan kavgada ölenler yaralananlar olabilmektedir. Örneğin, Elmalı'da 2017 yılında bir evin bahçesinde yapılan kaçak kazıda kazılan çukurun göçmesi sonucu iki kişi yaşamını yitirirken, bir kişi de yaralı olarak kurtarıldı. Dolayısıyla, definecilik yalnızca kültürel değil, sosyal boyutları da olan, oldukça komplike bir konudur. Bu bakımdan definecilik meselesi, kolluk, adliye, müzeler ve üniversitelerin arkeoloji bölümlerine havale edilerek içinden çıkılabilecek bir konu değildir. Elbette bu kurumlar ve yapmış oldukları çalışmalar önemli olmakla birlikte, kültür ve tabiat varlıklarını korumaya çalışanlar da, en azından defineciler kadar *inter-disipliner* olmak durumundadırlar.

Bu anlamda, defineciliğin sosyolojik arka plânı, hangi tarihsel ve sosyal süreçlerle inşa edildiği, hangi grupların hangi motivasyonlarla defineciliğe yöneldiğinin belirlenmesi oldukça önemli görünmektedir. Bu bağlamda, Elmalı Yüzey Araştırmaları boyunca, defineciliği sosyal ve tarihsel olarak inşa eden pek çok etmenle karşılaşmıştır.

Bu çalışmada ele alınmaya çalışılan, Elmalı bölgesinin Alevi-Türkmen heterodoksisi ve Sünni-İslam merkezleşmesinin, bölgenin antik kaynakları ile karşılaşmasının senkretik inşası, bölgede dolaşımda olan definecilik anlatılarının en önemli kaynağıdır. Dahası Bayındır Köyü girişindeki tak örneğinde olduğu gibi, definecilik burada bir tür coğrafi-kültürel işarete dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla, Elmalı bölgesinde definecilik, bölgenin tarihsel süreçleri sonucunda inşa edilmiş okült senkretizmin lokal folklorik-kültürel öğelerle sürekli artiküle edilmesinden doğan bir mantalite meselesidir.

Elmalı bölgesinde bu artikülasyonun temelde iki kaynağı vardır, birincisi Evliya Çelebi seyahatnamesinde de aktarıldığı gibi, İslam'ın Sünni yorumunun mağara ezoterizmi ile beslenmesinden doğan, dağ, nehir ve ağaç gibi doğal parçaların okült ritüellerin ve söylencelerin parçası haline getirilmesidir. Bölgedeki okültizmi besleyen bu ezoterik faaliyetler, bir yandan bugünün definecilik pratiklerine ilişkin izler taşıırken diğer yandan

da, Anadolu Sünnileşmesine ilişkin kimi fragmanları da bünyesinde taşır. İkinci kaynak ise, bölgede hâlâ yoğun olarak varlığını sürdüren Alevi-Türkmen senkretizminden beslenen kültürel örüntülerdir.

Tüm bu örüntüler aracılığı ile inşa edilen defineci okültizmi, bir yandan emek-yoğun arayışın sürdürülebilir kılınmasını sağlayan etik bir kod olarak çalışırken, diğer yandan da, bu sürdürülebilirliği bir tür erkeklik sadakatinin ontolojisine dönüştürmede tamamlayıcı bir epistemolojik katman olarak iş görür.

Okültizmi inşa eden, defineci anlatılarına müdahil olan, yalnızca lokal senkretik ve eklektik fragmanlar değildir. Yanı sıra, defineciliği daha da ezoterik hale getirerek lokal defineci ağlarını ve definecilik endüstrisini kontrol altına almaya çalışan, dedektör satıcıları, Youtuberlar ve her türden okült bilgiyi dolaşıma sokan Facebook-sosyal medya grupları ve ağları değişik aktörlerin bu alana müdahaleleri bu meseleyi daha katmanlı, çeşitli ve karmaşık hale getirmektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasının bir yolu da defineci mantalitesini ve bu mantalitenin motivasyonlarını iyi bir şekilde analiz etmek ve bunları mümkünse, dolaşımdaki gündelik hayat bilgisinin dışına çıkarmaya çalışmak olabilir.

Kaynakça

- Acar, Ö. (19 Mart 2021) Dünyada define avı dalgası. *Cumhuriyet Gazetesi*.
<https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/ozgen-acar/dunyada-define-avi-dalgasi-1821610>
- Akdağ, M. (2009). *Türk halkının dirlik ve düzenlik kavgası - Celâli isyanları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akiş, F. A. (9 Mart 2022). Bir define avcısı anlatıyor: Tüm yönleriyle tarihi eser kaçakçılığı. *Medyascope*.
<https://medyascope.tv/2022/03/09/bir-defince-avcisi-anlatiyor-devletcilik-definecilik-kacakcilik/>
- Ataman, N. (Yapımcı) ve Eğilmez, E. (Yönetmen) (1974a). *Salak Milyoner* (Sinema Filmi).
- Ataman, N. (Yapımcı) ve Eğilmez, E. (Yönetmen) (1974b). *Köyden İndim Şehire* (Sinema Filmi).
- Bakı, Ö. (2021) Eser kaçakçılığına basının yaklaşımı: Cumhuriyet ve Milliyet gazetesi örnekleri (1950-2006) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET002519.pdf>
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Comarrof, J., Comarrof, J.L. (2001). *Millennial capitalism and the culture of neoliberalism*. Durham: Duke University Press.
- Çift, P. (2019). Define ve definecilikle ilgili Türkiye’de ilk tv programı. *Pelin Çift ile Öteki Gündem*.
<https://www.youtube.com/watch?v=uvwXA1i0aRM>

- Çiftçi, H. A. (2017). Çeşitli kültürlerdeki okült inanç ve uygulamaların Türk-İslam kültürüne yansımaları üzerine bir inceleme. *İslam medeniyeti araştırmaları dergisi* 2-2, 195-219 .
- Dankoff, R. (2021). *Seyyah-ı alem evliya çelebi'nin dünyaya bakışı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dell, C. (2016). *Okült, cadılık ve büyü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dilthey, W. (1998). *Introduction to the Human Sciences*. Detroit: Wayne State University Press.
- Doğan, Y. (2019) Antik veriler ışığında Milyas ve Kabalia bölgelerinin tarihi coğrafyası, idari, sosyokültürel ve dini yapısı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=akkLIJ_d4d96WV9EfahZw&no=ZeOw4z3TmhiTMiV LuRx1xw
- Durbilmez, B. ve Tekin, F. (2020). Kazan-Tatar Türklerinin halk anlatılarında 'yılan', 'ejderha' ve 'Yuha'. *Türk dünyası araştırmaları* 124, 307-326.
- El-Daly, O. (2013). *Kayıp binyıl: İslam dünyasında hiyeroglifler ve eski Mısır*. İstanbul: İthaki.
- Ersöz, İ. (1991). Ashâb-ı Kehf. *TDV İslâm araştırmaları merkezi*, 3, 465-467.
- Evliya Çelebi (2011). *Evliya Çelebi seyahatnamesi* 9. Kitap, Cilt 1. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Keskiner, A. ve Alkan, C. (Yapımcı) Gören, Ş., Güney, Y. (Yönetmen) (1970). *Umut* (Sinema Filmi)
- Güller, K. (1995). Şamanizm ve animizm'in Anadolu Türk kültürüne yaptığı bazı etkiler üzerine düşünceler. *Öneri*, C.1, 159-162.
- Gündüz, T. (2021). *Kızılbaşlar Osmanlılar Safevîler*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Günel, F. (1998). Hira. *TDV İslâm araştırmaları merkezi*, 18, 121-122.
- Hayalhanem. (2023). Esrarengiz Tarsus kazısı gerçekleri, hangi peygamber kabri ortaya çıktı?
<https://www.youtube.com/watch?v=K9XfbL41k8A>
- İbnül Hac Tilmisanil Magribi (1336-2005). *Şumus-ul envar ve kunuz-ul esrar*. İstanbul: Aysa Yayınları.
- Karataş, H. (2021) *Defineci folkloru, azıcık suçlu*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Kaşoturacak, G. (2009) Dergaḥ-ı Abdal Musa: a heterodox dervish tekke between the state and the people. (Yayınlanmamış MA Tezi)
https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/38416/yokAcikBilim_347727.pdf?sequence=-1&isAllowed=y
- Kulaç, U. (2002). *Altının tılsımı*. İstanbul: Uğur Elektronik Yayınları.
- Kulaç, U. (2003a). *İşaretlerin sırrı*. İstanbul: Uğur Elektronik Yayınları.
- Kulaç, U. (2003b). *Define tılsımlarının çözümleri*. İstanbul: Uğur Elektronik Yayınları.

- Kulaç, U. (2016). Define Tılsımlar: Uğur Kulaç ile dedektör ve define Sohbetleri
<https://www.youtube.com/watch?v=UkmuEzQ7h7k>
- Kulaç, U. (2019) Define işaretleri anlam ve çözümleri, kiliselerde define olur mu?
<https://www.youtube.com/watch?v=v3WV3SXOn8M>
- Kulaç, U. (2020) Arkeologlar neden çarpılmaz, definede sihir ve tılsım, inanmayanlara ne olur?
https://www.youtube.com/results?search_query=uğur+kulaç+tılsım
- Malinowski, B. (2022). *Büyü, bilim ve din ve diğer makaleler*. Eskişehir: Dorlion.
- McNally, D. (2016). *Piyasanın ucubeleri: zombiler, vampirler ve küresel kapitalizm*. İstanbul: Dipnot.
- Önal, R. (2018). Osmanlı coğrafyasında Sünnî düşüncenin resmî ideoloji olarak benimsenmesi üzerine sosyo-jeopo-teolojik analizler. *Şarkiyat ilmi araştırmalar dergisi*, Cilt:10 Sayı:4 (22), 1258-1275.
- Özarıslan, O. (2014). Defineciliğin yarattığı tahribatın kültürel boyutları. 1. teke yöresi sempozyumu (04/03/2015 - 06/03/2015 -Burdur) Bildiriler kitabı, C.II, 1353-1358.
- Pulhan, G. (Ed.) (2001). *Cogito 28: Arkeoloji, bir bilimin katmanları*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Soykan, T. (2022). Gizemli Kazının Altından Neler Çıktı? Baronlar, polisler, cinayet. HalkTV.
https://www.youtube.com/watch?v=ceCXDes_2HA
- Ulgener, S. F. (1991). *İktisadi çözümlenin ahlak ve zihniyet dünyası*. İstanbul: Der.
- Weber, M. (2001). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. London: Routledge.
- Yavuz, Y. Ş. (1995). Elmalılı Muhammed Hamdi. TDV *İslam Ansiklopedisi*.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/elmalili-muhammed-hamdi>
- Yılmaz, D. H. (2022). 2863 Sayılı kanun'un 25. maddesinin uygulanmasında ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerilerinin değerlendirilmesi. *Amisos* 7, (224-242).